

Dayanak:18.05.2012 tarihli ve 1179 sayılı Olur.

Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlar İçin Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Yönetmeliğin Uygulama Talimatı

BİRİNCİ BÖLÜM Amaç, Kapsam, Dayanak, Tanımlar

Amaç

MADDE 1- (1) Bu talimatın amacı deneysel veya diğer bilimsel amaçlı olarak hayvan üreten, kullanan, tedarik eden ve araştırmaya yetkili kuruluşların yerleşimiyle ilgili fiziki, teknik, sağlık ve hijyenik şartları belirlemek, yerleşimlerin fiziki, teknik, sağlık ve hijyenik şartlarının oluşturulması ile hayvanların öldürülmesi dahil her türlü hayvanların refah ve korunmasını sağlamaktır.

Kapsam

MADDE 2- Bu talimat gerçek ve tüzel kişilere ait kuruluşlarda, deneysel veya diğer bilimsel uygulamalarda deney hayvanlarının üretimi, kullanımı, bir yerden bir yere nakli sırasında uyulması gereken kuralları, teknik ve hijyenik şartları, hayvanlarda yapılacak teşhis ve tedavi işlemleri, deney hayvanı üretim, tedarik edici, kullanıcı ve araştırma yetkili kuruluşların kuruluş ve çalışma izinleri ile izin sonrası yapılacak iş ve işlemleri kapsar.

Dayanak

MADDE 3- (1) 13/12/2011 tarihli ve 28141 sayılı Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlar İçin Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Yönetmeliğin 42 inci maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4-(1) Bu talimatta geçen;

a) Çiftlik hayvanı: Et, süt, yumurta da dâhil olmak üzere gıda, deri, kürk, yün, tüy veya diğer ürünlerin temini için veya işgücü amacıyla insanlar tarafından yetiştirilen ve beslenen hayvanları,

b) Hasar: İstenilmeyen olayı, sağlık sorunlarını, lezyonu,

c) Laboratuvar hayvanı: Prosedürlerde kullanılmak amacıyla özel olarak üretilen ve doğal ortamlarında yaşamını devam ettirme yetenek ve kabiliyetinden uzaklaşmış; fare, sıçan, kobay, hamster, gerbil ve tavşan gibi kemirgenler, kurbağa ve zebra balığı gibi sucul veya yarı sucul, kedi ve köpek gibi etçil hayvanları,

ç) Portatif tesis: Hayvanların taşınmasında kullanılan taşıma kafesi, kabı ve araçları, küçük yaban hayvanlarının içinde barındığı vivaryum ve benzeri araçlar, suda yaşayanlar için taşınabilir akvaryum, tüm hayvanların taşınmasında kullanılan nakil vasıtalarını,

d) Risk: Hayvan sağlığı ve refahı ile halk sağlığı üzerinde olumsuz etki yaratma ihtimali bulunan tehlike ile şiddeti arasındaki fonksiyonel ilişki veya meydana gelebilecek zararlı bir olayın şiddeti ve oluşma ihtimalinin bileşkesini,

e) Risk analizi: Risk değerlendirmesi, risk yönetimi ve risk iletişimi olarak birbirleriyle bağlantılı üç bileşenden oluşan süreci,

f) Risk değerlendirmesi: Bilimsel olarak tehlikenin tanımlanması, tehlikenin niteliklerinin belirlenmesi, tehlikeye maruz kalmanın değerlendirilmesi ve risk unsurlarının belirlenmesini kapsayan süreci,

g) Risk iletişimi: Risk analizi sürecinde risk değerlendiricileri, risk yöneticileri ve diğer ilgili tarafların, tehlike, risk, riskle ilgili faktörler ve riskin algılanmasına ilişkin bilgi ve görüşler ile risk değerlendirmesi bulguları ve risk yönetimi kararlarının açıklamalarını da kapsayan bilgi ve düşüncelerin paylaşımını,

ğ) Risk yönetimi: Risk değerlendirmesi ve yasal faktörler göz önünde tutularak ilgili taraflarla istişare ile uygun olabilecek kontrol önlemlerine ilişkin alternatiflerin değerlendirilmesi, tercih edilmesi ve uygulanması sürecini,

h) Tehlike: Bir maddenin, ekipmanın zarar, hasar veya yaralanma oluşturabilme potansiyeli (tehlikeli durum, tehlikeli etken, risk faktörleri.),

ı) Tehlikeli durum: Hayvanın, kişinin bir tehlikeye maruz kalmasını,

Tehlikeli olay: Hasar meydana getirecek koşullar, hareketler (harekete geçirici etmen)

i) Teraryum: Sürüngenler ve yarı sucullar için hazırlanan susuz ya da bir bölümünde su bulunan içerisi bitki ve saklanma bölgeleri gibi hayvanın yaşadığı doğal ortama benzetilen akvaryum benzeri yapıyı,

j) Tür: Ortak özelliklere sahip olan, aralarında çiftleştiklerinde döl verimli döllere veren ve ortak özelliklerini döllere aktaran grupları,

k) Uygun anestezi: Hayvanda en az olumsuz etki ve yapılacak prosedür sırasında en az ağrı, eziyet ve sıkıntı oluşturmak için hayvan vücudunun bir bölümü veya geneli üzerinde hissizleştirme için yapılan uygulamayı,

l) Vivaryum: Canlıların içinde yaşadıkları ve doğal ortamlarının birebir kopya edilmesi ile oluşturulmuş, akvaryum ve teraryum olarak kendi altında ikiye ayrılan suni ortamları,

ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Yerleşim Yerleri, Kuruluşların Bölümleri, Hayvanların Bakım, Barınma ve Nakillerinde Genel Standartlar,

Yerleşim yeri

MADDE 5- (1) Deney hayvanı merkezi olarak kurulacak yerleşim yerlerinin, hayvan sağlığı ve refahının yanı sıra halk sağlığı açısından da uygun yerlerde yapılması esastır. Bu amaçla kuruluş aşağıdaki esaslara uymakla yükümlüdür.

a) Kuruluşun yapılacağı yerin ve çevresinin gürültü düzeyi kuruluştaki barınacak hayvan türünün normal işitmeyi sağlayacağı ses aralığı üzerinde olamaz. Ses düzeyinin yüksek olduğu yerlerde ses düzeyini hayvan türü için normal olan değerlere düşürmek için gerekli ses yalıtımını sağlamakla yükümlüdür.

b) Kuruluştaki barınacak hayvanlardan çevredeki hayvanlara, çevreden de kuruluştaki hayvanlara hastalık bulaşma ihtimali bulunmayan ya da en az olan yer olmalıdır.

c) Kuruluştaki hayvanlardan çevreye, çevreden de kuruluştaki hayvanlara hastalık etkeni ve zoonotik etkenin bulaşma ihtimali bulunmayan ya da en az olan yer olmalıdır. Bulaşma için riskli olan beşeri klinik veya poliklinik, kreş, yemekhane ve benzeri yerlere yapılmasına izin verilmez ya da kuruluşların kontrollü giriş ve çıkış için gerekli tedbirleri alması, kontaminasyon riskini en aza indirecek havalandırma sistemi kurmayı taahhüt etmesi kaydıyla izin verilir.

Kuruluşların bölümleri

MADDE 6- (1) Her türlü deneysel ya da bilimsel işlemin hayvanlar üzerinde yapıldığı laboratuvar hayvanı kuruluşlarında aşağıdaki bölümler bulundurulur.

a) Sorumlu yönetici olan veteriner hekim, varsa diğer veteriner hekimler ve personel odası, personelin toplantı, bilgilenmesi ve eğitimlerinde kullanılmak üzere yeterli büyüklükte toplantı salonunun bulunduğu idari bölüm,

b) İdareciler dışında kalan diğer personelin çalışması veya dinlenmesi için yeterli oda veya odalar,

c) Hayvan türlerine uygun yeterli sayıda barınma odası,

ç) Tıbbi ürünler ve sarf malzemesinin depolanması için yeterli dolap, oda veya bölüm,

d) Kafes, yemlik, su şişesi ve diğer ekipmanların depolanabileceği yeterli büyüklükte kapalı dolap veya bölüm,

e) Kafes, içme suyu şişesi, yemlik ve diğer ekipmanlar için yıkama ve dezenfeksiyon odası,

f) Yem ve altlıkların depolanması için yeterli büyüklükte depo, depoda yem ve altlığın stoklanabilmesi için palet, dolap, kapalı kap veya raf,

g) Atıkların daimi olarak kuruluştan uzaklaştırılmasına kadar geçici olarak toplanması ve kokuşmanın önlenmesini de sağlayacak derin dondurucu veya geçici atık deposu,

h) Hasta hayvanların muayene edilebilmesi, prosedür için hayvanların hazırlanması, hasta ve yaralı hayvanların ayrı olarak barındırılması amacıyla en az bir oda,

1) Kuruluşa dışarıdan gelen hayvanların karantina süresince bekletilebileceği türlere uygun olarak yapılandırılmış oda veya odalar,

i) Kullanıcı kuruluşlarda hayvanlar üzerinde araştırma, test ve operasyon gibi işlemlerin yapıldığı yeterli sayıda prosedür odası,

j) Eğer uygulanıyorsa orta ve şiddetli olarak belirlenen kategoride prosedür uygulanmış hayvanlar için türe uygun operasyon sonrası bakım odaları,

k) Aseptik koşullarda ameliyat prosedürlerinin uygulanması gereken durumlarda uygun teçhizata sahip bir ya da birden fazla oda ve ameliyat sonrası iyileşmeyi sağlamak için oda,

l) Personelin temiz çalışma kıyafeti giyebileceği bir bölüm veya oda, gerekli durumlarda kullanılmak üzere duş, duş ve odada yeterli sayıda dolap,

m) Şiddet kategorisinde orta ve şiddetli olarak belirlenen kategoride prosedür uygulanmış hayvanlar olması halinde de operasyon sonrası bakım odaları.

(2) Yalnız veteriner biyolojik ürün denemesi, kalıntı testi, davranış testlerinin yapıldığı laboratuvar hayvanı kuruluşlarında aşağıdaki bölümler bulundurulur.

a) Sorumlu yönetici olan veteriner hekim, varsa diğer veteriner hekimler ve personel odası, personelin toplantı, bilgilendirilmesi ve eğitimlerinde kullanılmak üzere yeterli büyüklükte toplantı salonunun bulunduğu idari bölüm,

b) İdareciler dışında kalan diğer personelin çalışması veya dinlenmesi için yeterli odalar,

c) Hayvan türlerine uygun yeterli sayıda barınma odası veya bölüm,

ç) Tıbbi ürünler ve sarf malzemesinin depolanması için yeterli dolap, oda veya bölüm,

d) Yem ve altlıkların depolanması için yeterli büyüklükte depo, depoda yem ve altlığın stoklanabilmesi için palet, dolap, kapalı kap veya raf,

e) Atıkların daimi olarak kuruluştan uzaklaştırılmasına kadar geçici olarak toplanması ve kokuşmanın önlenmesini de sağlayacak derin dondurucu veya geçici atık deposu,

f) Hasta hayvanların muayene edilebilmesi, prosedür için hayvanların hazırlanması, hasta ve yaralı hayvanların ayrı olarak barındırılması amacıyla en az bir oda veya bölüm,

g) Kuruluşa dışarıdan gelen hayvanların karantina süresince bekletilebileceği türlere uygun olarak yapılandırılmış oda veya bölüm,

h) Kullanıcı kuruluşlarda hayvanlar üzerinde araştırma, test ve operasyon gibi işlemlerin yapıldığı yeterli sayıda prosedür odası,

(3) Çiftlik hayvanı kullanan kuruluşlarda aşağıdaki bölümler bulundurulur.

a) Sorumlu yönetici olan veteriner hekim, varsa diğer veteriner hekimler ve personel odası, personelin toplantı, bilgilenmesi ve eğitimlerinde kullanılmak üzere yeterli büyüklükte toplantı salonunun bulunduğu idari bölüm,

b) İdareciler dışında kalan diğer personelin çalışması veya dinlenmesi için yeterli odalar,

c) Hayvan türlerine uygun yeterli sayıda barınma odası,

ç) Tıbbi ürünler ve sarf malzemesinin depolanması için yeterli dolap, oda veya bölüm,

d) Yem ve altlıkların depolanması için yeterli büyüklükte depo, depoda yem ve altlığın stoklanabilmesi için palet, dolap, kapalı kap veya raf,

e) Yapılan çalışma sonucunda tıbbi atık olarak nitelendirilen atık olduğu durumlarda atıkların daimi olarak kuruluştan uzaklaştırılmasına kadar geçici olarak toplanması için geçici atık deposu,

f) Hasta hayvanların muayene edilebilmesi, prosedür için hayvanların hazırlanması, hasta ve yaralı hayvanların ayrı olarak barındırılması amacıyla en az bir oda,

g) Kuruluşa dışarıdan gelen hayvanların karantina süresince bekletilebileceği türlere uygun olarak yapılandırılmış oda veya odalar,

h) Kullanıcı kuruluşlarda hayvanlar üzerinde araştırma, test ve operasyon gibi işlemlerin yapıldığı yeterli sayıda prosedür odası,

ı) Şiddet kategorisinde orta ve şiddetli olarak belirlenen kategoride prosedür uygulanmış hayvanlar olması halinde de operasyon sonrası bakım odaları,

(4) Kuruluş içerisindeki tüm bölümlerin aynı yapı içerisinde yer alması zorunlu değildir. Fakat kuruluş içerisindeki bölümler arasındaki mesafe; sorumlu yönetici veya veteriner hekimin günlük kontrolleri yapabilmesi amacıyla vasıta kullanmaksızın 30 dakika yaya yürüme mesafesinden (3 km) daha uzak yerde olamaz.

(5) Kuruluş içindeki bölümlere, gizlilik gerektiren durumlar dışında kullanım amacına göre bir tabelada isimleri yazılır ve görünür bir yere asılır. Gizlilik gerektiren durumlarda ve açık alanda barındırılan hayvan bölümlerinde, tabelada isim yerine numaralandırma kullanılabilir.

Laboratuvar hayvanları için kuruluşlardaki donanım

MADDE 7- (1) Hayvan sağlığı, refahı ve halk sağlığının korunması için gerekli donanım bulundurulur.

a) Hayvanların içinde barındığı ve yönetmelikle belirlenmiş kafes, kuruluş içinde veya dışında hayvanların taşınmasında kullanılan taşıma kap ve araçları, küçük yaban hayvanlarının içinde barındığı vivaryum ve benzeri araçlar, suda yaşayanlar için akvaryum, nakil vasıtaları, nem ve ısıölçer, türlerin ağırlık ve boyutlarına uygun tartı aletleri,

b) Havalandırma sistemi, nem sistemi ve yedek güç ünitesi,

c) Personelin temiz çalışma kıyafeti giyebileceği yeterli sayı ve büyüklükte dolap,

ç) Kullanıcı kuruluşlarda; sterilize edilmiş alet ve ekipmanla çalışılması zorunlu olan durumlarda otoklav veya diğer sterilizasyon aleti,

d) Mikrobiyolojik olarak tanımlanmış hayvanların yetiştirildiği kuruluşlarda yem, altlık, taşıma araçları, kafes ve zenginleştirmede kullanılan ekipmanın sterilizasyonu için gerekli ekipman, suyun arıtılması için gerekli filtre sistemi,

e) Operasyondan sonrası hipotermi oluşması yüksek olan fare gibi hayvan türleri için ısı kontrollü kafes ya da diğer donanım.

Güvenlik ve Alarm Sistemleri

MADDE 8- (1) Tesisin güvenliği için gerekli olan şartlar aşağıda belirtilmiştir.

a) Kuruluşlarda yangına karşı gerekli önlemler alınır ve odalarda yangın uyarı detektörleri bulunur. Yangın alarmları ve yangın söndürme tüpleri, büyük ekipmanların hareketi sırasında zarar görmeyeceği bir şekilde hareketin az olduğu bir köşeye konulur veya

insanların kolayca ulaşabileceği fakat kuruluş içinde olumsuzluğa yol açmayacak kadar yükseklikte bir yere monte edilir.

b) Kuruluş içine ilgisiz kişilerin giriş çıkışlarını önleyecek şekilde elektronik veya kilitli bir sistemle giriş ve çıkışlar kontrol altına alınır. Bunun sağlanamadığı durumlarda girişte bir personel görevlendirilerek kontrol sağlanır.

c) Havalandırma sisteminde meydana gelebilecek arızaların anında tespit edilebilmesi amacıyla bir alarm sistemi bulundurulur. Bu gibi durumlarda yetkililerin anında bilgilendirilmesini sağlayacak iletişim bilgilerini kapsayan bir talimat oluşturulur.

ç) Güç kaynağında meydana gelebilecek bir problem meydana geldiğinde aydınlatma, havalandırma ve güvenlik sisteminin çalışmasını devam ettirebilecek yedek bir güç kaynağı ya da jeneratör bulunur.

d) Yangın, elektrik kesilmesi, su basması gibi acil durumlarda nasıl hareket edileceğini belirten acil eylem prosedür veya talimatları hazırlanarak tüm personelin gerebileceği bir yere asılır. Her bir olumsuzluk için ayrı ayrı hazırlanır. Plan olumsuzluğu tespit eden kişinin kuruluş idarecileri ve sahibine ulaşması için gerekli her türlü iletişim bilgisini de içerir. En az aşağıdaki konularda oluşabilecek muhtemel olumsuzluğa karşı acil eylem planları hazırlanır.

- 1) Yangın, su basması ve benzeri doğal afet,
- 2) Elektrik, su ve havalandırma sisteminde oluşabilecek bir arıza,
- 3) Hayvanlarda görülecek salgın hastalık,
- 4) Hayvanların genel bakımı,
- 5) Kuruluşun genel temizliği.

e) Bina ve diğer ekipmanda oluşabilecek her türlü hatayı önceden önleyici ve hata oluşması durumunda da acilen giderici aktif bir plan ve program oluşturulur.

Gürültü

MADDE 9- (1) Kobay, sıçan, fare, hamster gibi küçük kemirgenlerin bulunduğu odalardaki ses seviyesi 85 dB'yi geçemez. Marmosetgiller ve tamarinler, feretler, amfibikler ve balıklarda sese duyarlı hayvanlar olması nedeniyle bu hayvanların buldukları kuruluş içindeki ses seviyesi üst sınırları türün hassasiyeti dikkate alınarak belirlenir.

(2) Ses düzeyi yüksek olan köpek, kedi, ruminantlar, insan dışı primatlar sese duyarlı türlerin buldukları odalarda, mümkün olduğunca aynı binada bulundurulmaz. Çok katlı binalarda farklı katlarda barındırma zarureti varsa hem yüksek ses çıkaran hayvanların buldukları odalarda hem de sese duyarlılığı fazla olan hayvanların bulunduğu odalarda ses yalıtımı yapılması zorunludur.

Kuruluşların sınıflandırılması

MADDE 10 – (1) Bir takvim yılı içerisindeki faaliyeti aşağıdaki belirtilen grupların birisi kadar alan kuruluşlar küçük kuruluş olarak adlandırılır.

- a) 1000 ve altında laboratuvar hayvanı üreten,
- b) 1000 ve altında laboratuvar hayvanı kullanan,
- c) 1000 ve altında genetiği değiştirilmiş hayvan bulunduran,
- ç) 2000 ve altında laboratuvar hayvanı tedariki yapan,
- d) 1000 ve altında kanatlı hariç çiftlik hayvanı kullanan,
- e) 3.000 ve altında kanatlı hayvan kullanan,
- f) 20 ve altında kedi, köpek veya insan dışı primat, üreten, kullanan,
- g) 1000 ve altında balık ve diğer hayvanları kullanan,

(2) Bir takvim yılı içerisindeki faaliyeti aşağıdaki belirtilen grupların birisi kadar alan kuruluşlar orta kuruluş olarak adlandırılır.

- a) 1001-2000 arası laboratuvar hayvanı üreten,
- b) 1001-2000 arası laboratuvar hayvanı kullanan,
- c) 1001-2000 arası genetiği değiştirilmiş hayvan bulunduran,

- ç) 2001-3000 arası laboratuvar hayvanı tedariki yapan,
- d) 1001-2000 arası kanatlı hariç çiftlik hayvanı kullanan,
- e) 3.001-5.000 arası kanatlı hayvan kullanan,
- f) 20 – 50 arası kedi, köpek veya insan dışı primat üreten, kullanan,
- g) 1001-2000 arası balık ve diğer diğer hayvanları kullanan.

(3) Bir takvim yılı içerisindeki faaliyeti aşağıdaki belirtilen grupların birisi kadar alan kuruluşlar büyük kuruluş olarak adlandırılır.

- a) 2001 ve üzerinde laboratuvar hayvanı üreten,
- b) 2001 ve üzerinde laboratuvar hayvanı kullanan,
- c) 2001 ve üzerinde genetiği değiştirilmiş hayvan bulunduran,
- ç) 3001 ve üzerinde laboratuvar hayvanı tedariki yapan,
- d) 2001 ve üzerinde kanatlı hariç çiftlik hayvanı kullanan,
- e) 5.001 ve üzeri kanatlı hayvan kullanan,
- f) 20 ve üzeri kedi, köpek veya insan dışı primat üreten, kullanan,
- g) 2001 ve üzerinde balık ve diğer diğer hayvanları kullanan,

(4) Yukarıda belirtilen faaliyet alanlarından birden fazlasında faaliyet gösteren kuruluşlarda, üretim, kullanım, tedarik veya araştırmaya yetkili kuruluş olarak toplam hayvan sayıları esas alınarak kuruluş sınıflandırılır.

Hayvan refah birimleri çalışma usul ve esasları

MADDE 11- (1) Hayvan refahı birimi sorumlu yöneticinin teklifi ve kuruluş sahip veya en üst yetkilisinin onayı ile kesinleşir. Hayvan refah biriminin oluşturulmasıyla ilgili yazı veya karar bir dosyada muhafaza edilir.

(2) Orta ve büyük kuruluşlardaki hayvan refah birimleri sorumlu yöneticiden bilgi temin edebilir.

(3) Birimler en geç üç ayda bir, ihtiyaç halinde süreye bakılmaksızın toplanır. Birimin aldığı kararlar sorumlu yöneticiye ve kuruluşun sahip veya en üst sorumlusuna sıralı olarak tebellüğ amaçlı imzalatılır. Kuruluşun sorumlu yöneticisi ve sahip veya en üst yetkilisinin birim kararlarını imzalamaktan imtina etmesi yasal yükümlükten muafiyet sağlamaz. Sorumlu yöneticinin birim üyesi olduğu durumlarda sorumlu yöneticiye ayrıca tebligat yapılmaz.

(4) Sorumlu yöneticinin birimde yer aldığı durumlarda başkanlığı sorumlu yönetici yapar. Diğer durumlarda eğitim ve öğretimi yüksek olan birim üyesi birim toplantısına başkanlık yapar. Karar oy çokluğuyla alınır. Eşitlik halinde toplantıya başkanlık yapan birim üyesinin oyu yönündeki karar çoğunluk kararı sayılır. Birim toplantı gündemi ve karar örneği Ek-1 te yer almaktadır. Karar defteri dipkoçanlı ve her sayfası 2 nüsha olarak düzenlenir. Gerekli durumlarda ikinci nüshası Bakanlık denetçilerince alınabilir. Bir nüshasını alan Bakanlık denetçisi nüshayı aldığı tarihi, adını soyadını ve çalıştığı birimi içeren bilgileri diğer nüshaya yazar ve imzalar. Üretici, tedarikçi, kullanıcı ve araştırmaya yetkili kuruluşlar hayvan refah birimi karar defterini kuruluşun bulunduğu ildeki il müdürlüğüne onaylatmaları zorunludur. Onaylanan defterde onaylayan yetkiliye ait isim, unvan, tarih bilgileri yer alır, her sayfası numaralandırılır ve mühürlenir.

(5) Birim üyeleri oluşturulmasıyla ilgili kararın bir örneği kuruluş sahip ve sorumlu yönetici tarafından il müdürlüğüne bildirilir. Birimde üyelerin değişmesi halinde değişiklik en geç bir ay içerisinde il müdürlüğüne bildirilmesinden kuruluş sahibi ve en üst yetkilisi sorumludur. İl müdürlüğüne ulaşan hayvan refah birimi değişiklik bilgileri Genel Müdürlüğe bildirilir.

İnsancıl öldürme metodu

MADDE 12- (1) Hayvanın kendi türüne has, en az fiziksel ve duyuşsal ağrı, eziyet ve sıkıntıya maruz kalacağı şekilde yaşamının sonlandırılmasını olarak adlandırılan insancıl öldürme metodu Yönetmeliğin Ek-9' unda verilmiştir. Bu ekte belirtilmeyen türlerde,

prosedür sonunda veya herhangi bir ciddi rahatsızlık, sakatlanma hallerinde, hayvanların normal sağlık koşulları içinde bulunamayacağı veya şiddetli ağrı, eziyet, sıkıntı ve kalıcı hasarla yaşamasına devam edecekse hayvanının yaşamına devam ettirilip ettirilmeyeceğine veteriner hekim karar verir. Yaşamının sonlandırılmasına gerek görüldüğü durumlarda uyulması gereken şartlar aşağıda verilmiştir.

a) Bir hayvanın ötenazisi, bir veteriner hekim tarafından ya da gözetiminde yapılır.

b) Deneysel ve diğer bilimsel amaçlarla kullanılan herhangi bir hayvan hangi amaçla olursa olsun, bilinci yerinde iken ateşte yakılarak veya suda boğularak öldürülemez.

c) Bir deney hayvanı öldürülürken dikkat edilmesi gereken temel husus; merkezi sinir sistemini baskılayarak kısa sürede bilinç kaybına neden olacak ve ağrı hissini ortadan kaldıracak bir yöntem kullanılır. Ötenazide ani ve ağrısız ölümle sonuçlanacak bir yöntem seçilir ve hayvan ancak ölüm kriterleri kanıtlandıktan sonra atılır.

ç) Hayvanlara uygulanacak insancıl bir ölüm için olan temel ölçütler şunlardır.

1) Bilimsel olması,

2) Panik, ağrı veya rahatsızlık bulguları olmaksızın ölüm,

3) Bilincin kapanması için en kısa süre (en kısa sendeleme süresi gibi),

4) Güvenilir ve tekrarlanabilir olması,

5) Hayvanda istenmeyen fizyolojik ve psikolojik etkilerin en az olan,

6) Gözlemci ve uygulayıcı üzerinde duygusal etki meydana getirmeyen veya en az meydana getiren,

7) Uygulayan personel için güvenilir,

8) Çevresel etkileri en az,

9) Sağlıklı hayvanlardan uzak bir ortamda da gerçekleştirilir.

d) Hayvanların öldürülmesi Yönetmeliğin Ek-9'unun ikinci fıkrasında belirtildiği şekilde tamamlanır.

Hayvanların aile yanına verilmesi veya çiftçilik sistemine iade edilmesi programı

MADDE 13-(1) Genetiği değiştirilmiş olanlar hariç olmak üzere prosedürlerde kullanılan veya kullanılması amaçlanan hayvanların aile yanına verilmesi veya çiftçilik sistemine iade edilmesine Yönetmeliğin 28 inci maddesinde belirtilen esaslar ve aşağıdaki hususlara uyulması halinde izin verebilir.

a) Veteriner hekim tarafından yapılan muayene ve analizler sonucunda hayvanın sağlık durumunun uygun olduğuna karar verilmesi,

b) Uygulanan prosedürün bir etkisi veya sonucu olarak hayvanın halk sağlığına, diğer hayvanların sağlığına veya çevreye zarar vermeyecek durumda olduğunun muayene, gözlem, analiz ve benzeri uygulamalarla tespit edilmesi ve karar verilmesi,

c) Hayvanın sahiplendirme sonrasında da esenliğinin korunması için uygun önlemlerin alınmış olması.

(2) Hayvanların aile yanına verilmesi için esaslar aşağıda verilmiştir:

a) Hayvanın 08.10.2011 tarihli ve 28078 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan Ev ve Süs Hayvanlarının Üretim, Satış, Barınma ve Eğitim Yerleri Hakkında Yönetmelik kapsamında izinli kuruluştaki üretilmiş, barındırılmış, eğitim verilmiş veya satışı yapılan omurgalı hayvanlar olması ve bunun belgelendirilmesi,

b) Prosedürün amacının ev ve süs hayvanları üzerinde yapılma zorunluluğunun olması nedeniyle prosedür için Bakanlıktan ve hayvan sahiplerinden izin alınarak prosedürün gerçekleştirilmiş olması,

c) Sahiplendirilmesi planlanan hayvanlar; prosedürün tamamlanması ve birinci fıkrada belirtilen şartların sağlandığının kesin olarak karar verildiği durumlarda, prosedür öncesi yaşadığı ortama yakın bir ortamda en az 15 gün süreyle barındırılır. Program süresince, fizyolojik ve davranışsal (etolojik) ihtiyaçlarına uygun bakım ve beslenmeleri yaptırılır.

ç) 16 yaşından küçük kişilere sahiplendirme işlemi yapılmaz.

d) Hiçbir şekilde pitbull terrier, japanese tosa gibi tehlike arz eden hayvanlar sahiplendirilemez.

e) Prosedürlerde kullanılmak üzere yetiştirilen türler asla doğal hayata ya da gelişmiş güzel bir ortama bırakılamaz.

(3) Birinci ve ikinci fıkrada belirtilen şartları sağlayan hayvanların aile yanına verilmesi için sorumlu yöneticinin teklifi ve etik kurulun onayı ile hayvanlar sahiplerine iade edilir. Sahiplerinin geri almak istemedikleri hayvanlar için sahiplik talebinde bulunan varsa hayvanlar bu kişilere verilebilir. Sahiplendirilen hayvanlar için Ek-2 deki form 3 nüsha olarak doldurulur. Formun bir nüshası hayvanı sahiplenen kişiye verilir. İki nüshası kuruluşta dosyalanır. Kuruluşu denetime gelen Bakanlık denetçilerine bir nüshası talep halinde imza karşılığında teslim edilir. Sahiplendirilen hayvanın kedi veya köpek olması durumunda Yönetmeliğin 35 inci maddesi gereğince düzenlenen hayvanın bireysel geçmiş dosyasının bir nüshası da hayvanı sahiplenen kişiye verilir.

(4) Birinci ve ikinci fıkrada belirtilen şartları sağlayan çiftlik hayvanlarının çiftçilik sistemine iade edilebilmesi için sorumlu yöneticinin kararı ve etik kurulun onayı ile hayvanlar çiftçilik sistemine iade edilir. Çiftçilik sistemine iade edilen hayvanlar için Ek-3 deki form 3 nüsha halinde düzenlenir. Bir nüshası talep halinde hayvanın verildiği çiftçilik sistemi yetkilisine verilir, 2 nüshası ise kuruluşta dosyalanır. Kuruluşu denetime gelen Bakanlık denetçilerine bir nüshası talep halinde imza karşılığında teslim edilir.

MADDE 14- (1) Koridorlarda ve kemirgen odalarındaki ışık şiddeti ayarlanabilir olmalıdır. Albino olanlar hariç kemirgenlerin bulunduğu odalardaki ışık şiddeti 130-325 lüks arasında olabilir. 400 lüksten fazla kesinlikle olamaz. Hayvanların ışığa olan hassasiyetleri de dikkate alınarak düzenleme yapılır. Işığın odadaki tüm kafeslere eşit olarak gelecek şekilde dağılması ve kafes içerisinde ölçülen ışık şiddeti ise 40 lüksten fazla olmaması sağlanır. Işığa duyarlı türlerde ışığın doğrudan hayvana gelmemesi için, rafların en üstüne saydam ya da üstü açık kafesler yerleştirilmez. Kemirgenlerde raf üzeri ışık ile hayvanın doğrudan temasını kesecek şekilde kapatılır.

Mikrobiyolojik olarak tanımlanmış hayvanlar

MADDE 15- (1) Tesisin kurulması ve çalışması konularında uyulması gereken hususlar aşağıda belirtilmiştir.

a) Mikrobiyolojik olarak tanımlı hayvanların üretimi ve yetiştirmesinin yapılacağı tesislerde çapraz kontaminasyon riskini azaltabilecek şekilde çift koridor sistemi yapılır veya mikrobiyolojik hayvan yetiştirme kafesleri kullanılır.

b) Mikrobiyolojik olarak tanımlanmış laboratuvar hayvanlarının üretimi yapılan kuruluşlarda giriş ve çıkışlarda çift kapı ve pozitif-negatif basınç sistemi uygulanır.

c) Kuruluştaki hayvan odalarının bulunduğu bölümlerde drenaj kapakları sıkı bir şekilde daima kapalı bulunmalı, her oda yerine kuruluşta ihtiyaca göre bir veya iki noktadan drenaj kanalı açılmalı ve bu kanallarda atıkların giderilmesi için drenaj kanallarına negatif basınçlı bir sistem kurulur.

ç) Havalandırma, ısı ve nem sistemlerinin merkezi bir yapı kurulur ve kuruluşlarda pencerelere mümkün olduğunca küçük yapılır. Havalandırma için hepafiltre sistemi oluşturulur.

d) Tesisin giriş bölümlerinde dezenfektan ya da anti bakteriyel paspaslar kullanılır.

e) Bu kuruluşlardaki hayvanlar mikrobiyolojik kriterler yönünden yetiştirilme amacına uygun olarak izlemeye tabi tutulur. SPF olarak nitelendirilen hayvanlardan fare, sıçan ve tavşanın izlemeye tabi tutulacağı kriterler Ek- 4, Ek-5, Ek-6 ve Ek-7'de verilmiştir. İzlemede yapılacak teşhis ve analizler Bakanlığımızdan ruhsatlı özel ya da kamuya ait veteriner teşhis ve analiz laboratuvarlarında yaptırılması, analiz sonuçlarının üretici kuruluşta 5 yıl süreyle muhafazası zorunludur.

f) Mikrobiyolojik olarak tanımlanmış hayvanların yetiştirildiği kuruluşlarda yem, altlık, taşıma araçları, kafes ve zenginleştirmede kullanılan ekipmanın sterilize edilir, su filtre edilir veya sterilizasyona tabi tutulur.

g) Mikrobiyolojik olarak tanımlanmış kümes hayvanlarında (a), (b) ve (c) bentlerindeki şartlar aranmaz. Fakat kuluçka makinesinde kontaminasyonu önlemek için alınan tedbirlere, sanitasyon ve fumigasyona bakılır.

h) Mikrobiyolojik olarak standardize edilmiş hayvanların yemleri ayrıca otoklavlama, radyasyon, gamma-sterilizasyonu ile sterile edilir. Otoklavlanabilir rasyonlarda sterilizasyon tarihi kaydedilir ve hızlı bir şekilde kullanılır.

Yem ve Yemeleme Yöntemleri

MADDE 16- (1) Yemlerin alımlarında ve depolanmalarında çevresel faktörler dikkate alınarak kimyasal, fiziksel ve mikrobiyolojik kontaminasyon olmamasına özen gösterilir.

(2) Yemlerle bulaşabilecek hastalık, parazit, potansiyel hastalık vektörlerini engellemek için yiyeceklerin alınması, taşınması, saklanması ve hayvanlara verilmesi hususunda dikkatli olunur.

(3) Yemler depolanırken son kullanma tarihleri göz önünde bulundurularak uygun saklama koşullarında muhafaza edilir.

(4) Yemler, serin, karanlık, nemsiz, haşere ve kemirgen girişinin engellenmiş olduğu odalarda yerden yüksekte, paletlerin üzerinde ya da rafların üzerinde ağzı sıkı bir şekilde kapatılmış olarak depolanır. Et, balık, sebze, meyve ve diğer yeşillikler soğuk odalarda, buzdolaplarında ya da dondurucularda saklanır.

(5) Hayvanlara yemler verilirken tüm hayvanlara eşit olarak dağıtılmalı ve hayvan türlerine göre fizyolojik gereksinimlerini karşılayacak düzeyde ve miktarda verilmesine özen gösterilmelidir.

(6) Hayvanlar, fiziksel, kimyasal ve mikrobiyolojik açıdan kontamine olmamış, besin açısından zengin yiyeceklerle günlük ya da ihtiyaçları doğrultusunda belirlenen bir sıklıkla beslenme yapılır.

(7) Kemirgenler, tavşanlar ve kanatlı hayvanlara ad-libitum (hayvanın önünde sürekli yem bulunması) beslenme yapılır.

(8) Yemlikler ve su şişeleri, idrar ve dışkı ile kontamine olmayacak ve suyun ve yiyeceğin kolay geçişine izin verecek şekilde düzenlenir ve yerleştirilir.

(9) Deney hayvanları gruplar halinde barındırılıyor ise yiyecek için yeterli alan ve en az rekabete neden olacak kadar yeterli alım noktası olur.

Su ve Su İhtiyaçları

MADDE 17- (1) Hayvanlar için temiz içme suyu, kontrollü su verilmesinin zorunlu olduğu durumlar dışında, tüm hayvanların her an ulaşabileceği şekilde düzenlenir. Laboratuvar hayvanlarında sular şişelerde ya da otomatik sistemlerle devamlı bir şekilde verilir.

(2) Laboratuvar hayvanları içme suyu şişeleri şeffaf, kapak, tıpa ve pipet gibi aksesuarları temizlenebilir, dezenfekte ve gerektiğinde sterilize edilebilir malzemeden yapılır.

(3) Şişe ağzları temizlik ve dezenfeksiyona izin verecek genişlikte, kapak ve pipet kısmı su sızdırmayan özellikte olur. Tüm şişelerin aksesuarları parçalara ayrılabilir, uygun ve düzenli periyotlar halinde temizlenebilir ve dezenfekte edilebilir yapıda olur.

(4) Otomatik içme suyu sistemleri, kazalara ve enfeksiyon yayılmasına engel olmak için düzenli aralıklarla kontrol edilir, temizlenir ve dezenfekte edilir. Otomatik sistemler özellikle su sızdırmayan yapıda olur ve düzenli mikrobiyolojik analizleri yapılır.

(5) İçme sularının dezenfeksiyonu için düzenli olarak klorlama ve asitleştirme gibi işlemler yapılır.

Hayvanlarının yakalanması ve tutulması

MADDE 18- (1) Hayvanlar eğitimli veya tecrübeli kişiler tarafından türe özgü tekniğine uygun bir şekilde yakalanır ve tutulur.

(2) Tedirgin ya da ürkmüş bir laboratuvar hayvanı veteriner hekim tarafından veya onun gözetiminde veteriner sağlık teknikeri/teknisyeni tarafından ele alınır.

(3) Hayvanları tutan personel onlara karşı daima nazik ve güvenle yaklaşır ve zarar vermektten kaçınır.

MADDE 19-(1) Küçük kullanıcı kuruluşlar sadece kendi birimlerinde kullanacakları deney hayvanlarını üretebilirler. Fakat hem üretici hem de kullanıcı kuruluştaki tüm şartlara uymaları ve gerekli personeli sağlamaları mecburidir. Bu tür kuruluşlar başka kullanıcı kuruluşlara, tedarikçilere veya herhangi bir kuruluşa hayvan satamazlar. Fakat sahiplendirme yapabilirler. Sahiplendirme satış olarak değerlendirilmez. Bu tür kuruluşlar her yıl ocak ayında Yönetmeliğin hem 13 numaralı ekindeki hem de 11 numaralı ekindeki formları doldurarak İl Müdürlüklerine bildirmekle yükümlüdürler.

Hayvanların satışı

MADDE 20- (1) Hayvanlar süttten kesilmeden ve tam olarak kendi kendilerine yeter hale gelmeden önce satılmaz. Bazı laboratuvar hayvanlarının en erken süttten kesilme yaşları aşağıdaki Tablo'da verilmiştir.

Tür	En erken süttten kesilme yaşı
Fare	21 gün
Sıçan	21 gün
Hamster	21 - 25 gün
Guinea pig (Kobay)	14 gün
Tavşan	5 hafta
Kedi	9 hafta
Köpek	6 hafta
Domuz, mini domuz	4 hafta
Kuzu, oğlak, buzağı	6 hafta
Tek tırnaklılar (at, midilli, eşek ve katırları)	20 hafta
Primatlar (Makak, vervet, babun, marmoset ve tamarin)	8 ay
Primatlar (Sincap maymunları)	6 ay

(2) Daha küçük yaşlarda hayvan almak isteyen araştırmacılar, bu isteklerinin gerekçelerini açıklayan bir yazı ile tedarikçi ya da üretici kuruluştan talepte bulunurlar.

Acil durumlar, tatiller ve hafta sonları:

MADDE 21- (1) Tesislerde mutlaka "Acil durum eylem planı" bulunur. Bu planda çalışanların görevleri belirlenir.

(2) Hayvanların tüm bakım ve kontrolleri hafta sonu ve tatillerde de yapılır. Bu amaçla sorumlu yönetici tarafından tatiller ve hafta sonlarında görevlendirilecek personeli belirtir bir liste hazırlanarak onaylanır ve tüm personele duyurulur. Gerekli durumlarda sorumlu yönetici de hafta sonu ve tatillerde hayvanların kontrolünü yapar.

(3) Acil durumlarda veteriner hekim kontrolü, mesai sonrası saatlerde, hafta sonlarında ve tatil günlerinde de mümkün olabilmelidir.

Operasyon sonrası bakım

MADDE 22- (1) Kullanıcı kuruluşlarda cerrahi operasyona alınan ve hayvanlar için operasyon sonrası yapılması gereken önlemler aşağıda belirlenmiştir.

a) Hayvana genel anestezi altındayken uygulanan gözlem, postoperatif dönemde de sürdürülür. Özellikle vücut ısısının kontrolünü sağlamak için küçük kemirgenlerde inkubatörler, ısıtmalı kafesler ya da ısıtmalı petler kullanılabilir. Sıcaklığın erişkin

hayvanlarda 25-35 °C, yeni doğanlarda 35-37 °C olması gerekir. Büyük hayvanlarda ısıtıcı yastıklar ve lambalarla hipotermiminin oluşması önlenmelidir.

b) Alınan önlemlerin uygunluğu için vücut ısısı düzenli olarak izlenir. Altlıklar rahat ve ısı yalıtımı sağlayan türden olur.

c) Hayvan ayrı ve sessiz bir yere konur (postoperatif bakım odası) ve normal aktivitesine dönene kadar sıkça gözetilir. Uyanma tam oluncaya kadar yutma refleksi ve solunum fonksiyonları izlenir.

d) Bütün girişimlerden sonra operasyon sonrası ağrının giderilmesi gerekir. Uygun bir sürede, uygun bir analjezik vermek için var olan ağrının derecesini iyi değerlendirmek gerekir. Hayvanlardaki en belirgin ağrı bulguları, anormal davranış, değişik duruş, yiyecek ve su alınımında azalma ve kilo kaybıdır. Bu semptomlara dikkat edilmesi gerekir. Küçük kemiricileri özellikle karanlık periyotta gözlemek gerekir.

e) Operasyon sonrası ağrılar lokal anestetik veya antienflamatuvar ajanlarla giderilebilir.

f) Analjezikleri kullanırken dikkat edilmesi gereken faktör prosedür protokolleri ile etkileşebilen yan etkileri olmamasıdır. Bu konuya dikkat edilmelidir. Deney sonrasında hayvan günde birkaç kez gözlemlenir, operasyon bölgesi kontrol edilir, yaraya hayvanın müdahalesi önlenir.

Risk analizi

MADDE 23-(1) Risk analizi sonucunda tespit edilen eksiklik ya da olumsuzluk Kanun veya Yönetmelik hükümlerince yaptırım uygulanmasını gerektiriyorsa öncelikle yaptırım uygulanır. Yaptırım gerektirmeyen fakat hayvan sağlığı ve refahını olumsuz etkileyen hususlarda ise olumsuzluk daha az riskli olan durumla değiştirilir takibinde daha az riskli olan eksiklik ya da olumsuzluğun giderilmesi için ise kuruluşa süre verilebilir. Yönetmeliğin 37 nci maddesinde belirtilen risk analizi çerçevesinde İl Müdürlüğü, Veteriner Kontrol Enstitüsü veya Bakanlık personeline yapılacak denetimler ile Hayvan Refah Birimince iç tetkik amacıyla yapılacak denetimlerde aşağıdaki süreçler izlenerek yapılacaktır.

- a) Planlama,
- b) İşyerinde Yürütülen Çalışmaların Sınıflandırılması,
- c) Bilgi ve Veri Toplama,
- d) Tehlikelerin Tanımlanması,
- e) Risk Analizi,
- f) Risk Değerlendirmesi,
- g) Önlemlerin Belirlenmesi,
- h) Risk Değerlendirme Raporunun Hazırlanması,
- ı) Denetim, İzleme ve Gözden Geçirme,
- a) Planlama

1) Mevcut mevzuat (Veteriner Hizmetleri Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ve Deneysel ve Diğer Bilimsel amaçlarla Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Yönetmelik ve bu Talimat),

2) Kuruluşun şartları;
çerçevesinde planlanır.

b) İşyerinde Yürütülen Çalışmaların Sınıflandırılması

1) Üretici, kullanıcı, tedarikçi ve araştırma yetkili kuruluş olarak hangi faaliyetler ve hangi hayvan türleri olduğuna göre sınıflandırılır

2) Bakım ve onarım, faaliyet değişikliği gibi faaliyetler,

3) Kuruluşun içinde ve dışında yürütülen işler,

4) Planlanmış veya ani faaliyetler,

5) Çalışanların görev tanımları.

c) Bilgi ve Veri Toplama

- 1) Kuruluşta yürütülen işler, bu işlerin süresi ve sıklığı,
- 2) İşin yürütüldüğü yer, işin kimler tarafından yürütüldüğü,
- 3) Yürütülen işten etkilenebilecek olanlar (hayvanlar, insanlar, çevre),
- 4) Çalışan personelin almış olduğu eğitimler,
- 5) İşin yürütümü sırasında kullanılacak makina ve ekipman,
- 6) Taşınacak malzemeler ve özellikleri,
- 7) Kullanılan kimyasal ve biyolojik maddeler ve özellikleri,
- 8) Mevcut tedbirler,
- 9) Kuruluşta meydana gelmiş olan hayvan sağlığı, hayvan refahı ve halk sağlığıyla ilgili olumsuzluklar.

d) Tehlikelerin Tanımlanması

- 1) Temizlik ve dezenfeksiyon,
- 2) Alet ve ekipman uygunsuzluğu,
- 3) Gürültü ve titreşim,
- 4) Radyasyon ve ultraviyole ışınlar,
- 5) Çevresel faktörler.

e) Risk Analizi:

- 1) Belirlenen tehlikelerin verebileceği zarar, hasar veya yaralanmanın şiddeti ve bu zarar, hasar veya yaralanmanın ortaya çıkma olasılığı belirlenir.
- 2) Tehlikeye maruz kalan hayvan veya kişi sayısı,
- 3) Tehlikeye maruz kalma süresi,
- 4) Güvensiz davranışlar gibi unsurlar dikkate alınır.

Takiben Birincil Analiz Kontrol Listesi (Çeklist) hazırlanır. Kontrol listesi hazırlanmasında soruların cevabının “evet” şeklinde olması bir problem olmadığını, “hayır” ifadesinin problem olduğunu, “gereksiz” ifadesinin bu kuruluşta böyle bir soruya cevap teşkil edecek faaliyetin mevzuat dikkate alındığında gerekli olmadığını ifade eder. Kontrol listesi kullanılarak kuruluştaki tehlike potansiyelleri ve bunların her biri için gerçekleşme olasılıkları belirlenir. Ek-8’de Birincil Analiz Kontrol Listesi örnek olarak verilmiştir. Her kuruluşun denetiminde kuruluşun faaliyet alanı ve barındırdığı hayvan türleri dikkate alınarak denetçiler tarafından özel olarak hazırlanacaktır.

f) Risk Değerlendirmesi

- 1) Kalitatif olarak risk; Çok Yüksek, Yüksek, Orta, Düşük veya Risk Yok olarak tanımlanacaktır.
- 2) Kantitatif olarak risk, sayısal hale getirmek ve bunu ekipmanın hata sayısı, insan hatası ve benzeri sayısal tanımlara bağlı olarak Ek-9-A’ daki Risk Değerlendirme Karar Matrisi kullanılacaktır.

3) Ekteki Birincil Analiz Kontrol Listesinde (Çeklistinde) belirlenen ve Risk Değerlendirme Karar Matrisinde puanlaması yapılan uygunsuzluklar Ek-9-B’ deki Risk Seviyesi Belirleme ve Risk Değerlendirme Tablosuna işlenerek uygunsuzluğun giderilmesi için süreler belirlenir.

4) Risk Değerlendirmesi İl Müdürlüğü, Veteriner Kontrol Enstitüsü veya Bakanlık personelinden oluşan denetçiler veya iç tetkikçiler tarafından yapılır.

g) Önlemlerin Belirlenmesi:

1) Kanun, Yönetmelik, Talimat ve işyeri şartları dikkate alınarak alınması gerekli önlemlere karar verilir.

h) Risk Değerlendirme Raporu Hazırlanması

- 1) Yapılan işin tanımlanması,
- 2) Mevcut riskler,
- 3) Risklerden etkilenenlerin listesi,
- 4) Zarar, hasar veya yaralanmanın şiddeti,

- 5) Zarar, hasar veya yaralanmanın meydana gelme olasılığı,
- 6) Risk değerlendirmesinin sonuçları (Risk düzeyleri),
- 7) Alınması gerekli kontrol önlemleri.

1) Denetim, İzleme ve Gözden Geçirme: Kuruluştaki gerçekleştirilen risk yönetiminin tüm aşamaları ve uygulanması düzenli olarak denetlenir, izlenir ve aksayan yönler yeniden gözden geçirilir.

(2) Risk iletişimi: Risk analizi sürecinde risk değerlendiricileri, risk yöneticileri ve diğer ilgili tarafların, tehlike, risk, riskle ilgili faktörler ve riskin algılanmasına ilişkin bilgi ve görüşler ile risk değerlendirmesi bulguları ve risk yönetimi kararlarının açıklamalarını da kapsayan bilgi ve düşüncelerin tutanakla kuruluş yetkilisine imza karşılığında tebliğ ve takibinde kuruluşa yazılı olarak bildiriyle yapılır.

(3) Kullanıcı, araştırmaya yetkili ve tedarikçi kuruluşlar genetiği değiştirilmiş hayvanların bakımları, barındırılmaları ve nakilleri sırasında kazara çevreye salınımlarının önlenmesi ve kazara çevreye salınımları durumunda ise en kısa sürede geri toplamak veya bertaraf edilmelerine dönük tedbirleri almak ve kaza durumunda vakit geçirmeden Bakanlığa bildirmekle yükümlüdür.

(4) Denetim sonrasında kuruluşlarda tespit edilen olumsuzluklar ve verilen süreler kuruluş tarafından tedarik edilecek Ek-10 deki denetim defterine kaydedilir. Denetim defteri dipkoçanlı olarak düzenlenir ve her sayfa 3 nüshadan oluşur. Denetim defteri Yönetmeliğin 34 üncü maddesi üçüncü fıkrasında belirtilen yetkiliye onaylatılır. Denetim sonrasında defterin denetimle ilgili sayfasının birinci nüshası gerekli durumlarda ikinci nüshası denetçiler tarafından alınır. Bir nüshası ise kuruluştaki Yönetmelikte belirtilen süre sonuna kadar muhafaza edilir.

(5) Kuruluşların izin ve denetimlerinde yetki verilen enstitülerin bünyelerinde buldukları üretici, kullanıcı, tedarikçi veya araştırma yetkili kuruluşların denetimleri Ek-11 de verilmiştir.

(6) Kuruluşlar il müdürlükleri veya enstitülerce yılda en az bir kez denetlenmeleri esastır. Denetimlerde kusurlu bulunan kuruluşlar ile Yönetmeliğin 37 nci maddesindeki esaslar çerçevesinde daha sık denetime tabi tutulabilirler.

Kayıtlar ve kuruluşlardan bilgi alınması

MADDE 24- (1) Kuruluşlar Yönetmeliğin 12 nci maddesi birinci fıkrası c bendinde belirtilen kuruluştaki çalışacak uzmanların uzmanlık alanlarını ve sayıyı gösterir personel listesi olarak Ek-12'deki form kullanılır. Hayvan sağlığı ve hayvan refahı amacıyla kuruluştaki kullanılacak aletlerin teknik özellik ve kapasiteleri Ek-13'teki forma, hayvanlarda kullanılacak olan kimyasal ve biyolojik madde gibi materyallerin listeleri ise Ek-14'teki forma uygun olarak doldurulacaktır.

(2) Kuruluşlar ısı ve neme duyarlı türlerde yapılan günlük kontrolleri Ek-15'teki forma işleyeceklerdir.

Atıklar

MADDE 25- (1) Kuruluşlarda oluşan evsel atık, tıbbi atık ve genetiği değiştirilmiş hayvanlarla ilgili atıklar Yönetmeliğin 7 inci maddesi birinci fıkrası (ç) bendi 3 numaralı alt bendi çerçevesinde uzaklaştırılması zorunludur. Kuruluşlarda bunların dışında hayvan sağlığı, halk sağlığı ve çevre açısından risk oluşturulacak toksik içerik ve radyoaktif etken uygulanmış hayvan bulunması durumunda bu hayvanlarla ilgili atıklar 11/7/1993 tarihli ve 21634 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Tehlikeli Kimyasallar Yönetmeliği" çerçevesinde, enfeksiyöz atık bulunması durumunda ise 20.01.2012 tarihli ve 28179 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan "Bulaşıcı Hayvan Hastalıkları ile Mücadelede Uygulanacak Genel Hükümlere İlişkin Yönetmelik" ve diğer salgın ve bulaşıcı hayvan hastalığı konusundaki yönetmelikler çerçevesinde işlem yapılarak kuruluştan uzaklaştırılır.

Çeşitli hükümler

MADDE 26- (1) Yönetmeliğin "çalışma izni" başlıklı 12. Maddesi birinci fıkrası "f" bendinde;".....araştırmaya yetkili kuruluş olduğuna dair belge" kuruluşların 13/8/2010 tarihli ve 27671 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanan Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar ve Ürünlerine Dair Yönetmeliğin 5 inci maddesi çerçevesinde hayvanlarda gen transferi üzerinde çalışan kuruluş kapsamına girip girmedikleri yönündeki yazılı müracaatları üzerine Bakanlığımız Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğünün vermiş olduğu cevabi yazıyı ifade etmektedir.

(2) Yer seçimi ve açılma raporu için oluşturulan komisyon tarafından mahallinde yapılan ilk incelemede, incelenen yerde bir veya daha fazla olumsuzluk olsa bile yer seçim raporu veya açılma raporu düzenlenir. Kuruluşun eksikliklerini giderdiği yönündeki müracaatı ile aynı yerin ikinci veya daha fazla incelemesi durumlarında tutanak düzenlenir. Tutanakta hangi tarihli açılma veya yer seçim raporunda belirtilen olumsuzluk sonrası yerin tekrar incelendiği ifadesi yer alır. Raporlarda numaralandırılan eksikliklerin sırasına göre tutanakta yerin son durumu hakkında bilgiye yer verilir. Açılma raporunda belirtilen eksikliklerin daha sonra giderilmesi durumunda düzenlenen tutanağın bir kopyası da Genel Müdürlüğe gönderilir.

(3) Komisyon tanımı gereğince mahallinde inceleme yapılacak yerin ilçe ve köylerinde olması durumunda Enstitüden katılacak uzmanların yanı sıra ilçe müdürlüğünden bir veteriner hekimin katılımıyla komisyonun oluşturulması yeterli görülse de ilçe müdürlüğünde konuyla ilgili dosyanın olmaması, kuruluş izninin valilikçe verilmesi, çalışma izni için dosyanın il müdürlüğünce Genel Müdürlüğe gönderilecek olması nedeniyle il sınırları içerisinde mahallinde yapılacak tüm incelemeler için komisyona il müdürlüğünden mutlaka bir veteriner hekimin katılımı zorunludur.

(4) Kuruluş izni Ek-15'e uygun olarak valilikçe verilir. Yetki devri olması durumunda vali yerine il müdürü kuruluş iznini onaylayabilir.

HAYVAN REFAHI BİRİMİ KARAR DEFTERİ

Kuruluşun Adı	
Kuruluşun Adresi	
Çalışma İzin Belge No	
Sahibi	
Sorumlu Yöneticinin Adı ve Soyadı	
Toplantı tarihi	
TESPİTLER	
ÖNERİLER	

Sorumlu
Yöneticinin
Adı ve Soyadı : .....

Ünvanı : .....

Tarih,
İmza : ...../...../.....

Diğer Birim Üyelerinin

Adı ve Soyadı : ....

Ünvanı : ....

Tarih,
İmza : ...../...../..... ...../...../.....

SAHİPLENDİRME KARAR ve BELGESİ**Ek-2**

Hayvanın	
Adı	
Türü*	
İrki*	
Hayvanın yaşı	
Çip/küpe no*	
Hayvanı sahiplenen kişinin:	
Adı ve soyadı*	
Adresi*	
Telefon numarası*	
Faks numarası	
Hayvan üzerinde uygulanan prosedürün kısaca özeti*:	
Sahiplendirme programı	
Başlama tarihi*:	Bitiş tarihi*:
Varsa açıklanması gereken diğer hususlar:	
Bu belge 13.12.2011 tarihli ve 28141 sayılı Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Yönetmeliğin 28 ve 29 uncu maddeleri ve ..... Etik Kurulunun ...../...../..... gün ve ..... sayılı kararına istinaden sahiplendirme yapılmasına karar verilmiştir.	
* Bu kısımların noksansız şekilde doldurulması zorunludur. Çip veya küpe olmadığı durumlarda hayvanın fotoğrafı belge ekine konulur.	

Sorumlu Yöneticinin

Adı ve Soyadı : .....

Unvanı : .....

Tarih, İmza : ...../...../.....

Etik Kurul

Üyesinin : ....

Adı ve Soyadı : ....

Unvanı : ....

Çalıştığı Kurum : ...../...../..... ...../...../..... ...../...../..... ...../...../.....

Tarih, İmza

....

....

....

...../...../..... ...../...../..... ...../...../..... ...../...../.....

ÇİFTÇİLİK SİSTEMİNE İADE KARAR VE BELGESİ

Ek-3

Hayvanın	
Adı	
Türü*	
İrki*	
Hayvanın yaşı	
Çip/küpe no*	
İade yapan kuruluşun	
Adı*	
Adresi*	
Hayvanın verildiği çiftçilik sistemindeki gerçek ya da tüzel kişinin**:	
Adı ve soyadı*	
Adresi*	
Telefon numarası*	
Faks numarası	
Hayvan üzerinde uygulanan prosedürün kısaca özeti*:	
Prosedür Başlama tarihi*:	Prosedür Bitiş tarihi*:
Varsa açıklanması gereken diğer hususlar:	
Bu belge 13.12.2011 tarihli ve 28141 sayılı Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Yönetmeliğin 28 ve 29 uncu maddeleri ve ..... Etik Kurulunun ...../...../..... gün ve ..... sayılı kararına istinaden çiftçilik sistemine iade edilmiştir.	
* Bu kısım çip veya küpe kullanılmayan kümes hayvanları hariç noksansız şekilde doldurulması zorunludur.	
** Karar sonrası çiftçilik sistemine verildiği durumlarda hayvanların çiftçilik sistemine verildiğini gösterir satış belgesi (fatura/fiş/satış kararı vb) bir kopyası bu belge ekinde dosyalanacaktır.	

Sorumlu Yöneticinin

Adı ve Soyadı : .....

Unvanı : .....

Tarih, İmza : ...../...../.....

Etik Kurul

Üyesinin : ....

Adı ve Soyadı : ....

Unvanı : ....

Çalıştığı Kurum : ...../...../..... ...../...../..... ...../...../..... ...../...../.....

Tarih, İmza

....

....

....

...../...../..... ...../...../..... ...../...../..... ...../...../.....

SPF YUMURTA ÜRETİMİ YAPAN KURULUŞLARDA İZLEME KRİTERLERİ

ETKEN ADI	KONTROL SIKLIĞI	KULLANILACAK YÖNTEM
Adenovirus Group I (Celo-Phelps)	Ayda bir	AGID
Egg Drop Syndrome 76 (Avian Adenovirus III)	Ayda bir	ELISA, HI
Avian Infectious Anemia	Ayda bir	ELISA
Enfeksiyöz Bronşitis (Massachusetts)	Ayda bir	ELISA, HI
Infection Bursal Disease (Gumboro Disease)	Ayda bir	ELISA, AGID
Marek Hastalığı	Ayda bir	AGID
Avian Influenza (Type A)	Ayda bir	ELISA, AGID
Infectious Laryngotracheitis	Ayda bir	ELISA, AGID
Mycoplasma gallisepticum (Chronic Respiratory Disease)	Ayda bir	ELISA, SPAT
Mycoplasma synoviae	Ayda bir	ELISA, SPAT
Avian Reovirus	Ayda bir	ELISA, AGID
Salmonella gallinarum	Ayda bir	ELISA, SPAT
Salmonella pullorum	Ayda bir	ELISA, SPAT
Fowl Pox (Kanatlı Çiçek)	Ayda bir	Klinik bakı, AGID
Avian Encephalomyelitis	Bir kez *	EST**
Avian Paramiksovirus Tip -1 (Newcastle Hastalığı)	Ayda bir	ELISA, HI
Lymphoid Leukosis	Ayda bir	ELISA, SN
Reticuloendotheliosis	Ayda bir	ELISA,
Salmonella species (S. enteritidis)	Ayda bir	Bakteriyolojik

* Yumurta üretimine başladığında ilk yumurtalardan yapılır.

** EST: Embriyo Susceptibility Test (Embriyo Duyarlılık Testi)

SPF FARE ÜRETİMİ YAPAN KURULUŞLARDA İZLEME KRİTERLERİ

ETKEN ADI	KONTROL SIKLIĞI	KULLANILACAK YÖNTEM
VİRUSLAR		
Ectromelia Virus	Yılda bir	MFI
Hantavirus	Yılda bir	MFI
Lymphocytic Choriomeningitis Virus (LCM)	Yılda bir	MFI
Minute Virus of Mice (MVM)	Üç ayda bir	MFI
Mouse Adenovirus type 1 (FL)(MAD-1)	Yılda bir	MFI
Mouse Adenovirus type 2 (K87)(MAD-2)	Yılda bir	MFI
Mouse Cytomegalovirus (MCMV)	Yılda bir	MFI
Mouse Hepatitis Virus (MHV)	Üç ayda bir	MFI
Mouse Parvovirus (MPV)	Üç ayda bir	MFI
Mouse Rotavirus (EDIM)	Üç ayda bir	MFI
Pneumonia Virus of Mice (PVM)	Üç ayda bir	MFI
Respiratory Enteric Virus III (REO 3)	Yılda bir	MFI
Sendai Virus	Üç ayda bir	MFI
Theiler's Murine Encephalomyelitis Virus (TMEV, GD7)	Üç ayda bir	MFI
BAKTERİ MİKROPLAZMA VE MANTARLAR		
Citrobacter rodentium	Üç ayda bir	Kültür
Clostridium piliforme	Üç ayda bir	MFI
Corynebacterium kutscheri	Üç ayda bir	Kültür
Helicobacter spp	Yılda bir	PCR
Mycoplasma pulmonis	Üç ayda bir	MFI
Pasteurella multocida	Üç ayda bir	Kültür
Pasteurella pneumotropica	Üç ayda bir	Kültür
Salmonella spp	Üç ayda bir	Kültür
Streptobacillus moniliformis	Yılda bir	PCR
Streptococcus pneumoniae	Yılda bir	Kültür
Streptococcus spp Group B beta	Yılda bir	Kültür
PARAZİT		
Ektoparazit	Üç ayda bir	Mikroskopik Muayene
Endoparazit	Üç ayda bir	Mikroskopik Muayene
PATOLOJİK LEZYON		
Bütün lezyonlar	Üç ayda bir	Patolojik Muayene

SPF ŞIÇAN ÜRETİMİ YAPAN KURULUŞLARDA İZLEME KRİTERLERİ

ETKEN ADI	KONTROL SIKLIĞI	KULLANILACAK YÖNTEM
VİRUS		
Hantavirus	Yılda bir	Bead/MFI
Kilham rat virus	Üç ayda bir	ELIZA/MFI
Mouse adenovirus type 1 (FL)	Yılda bir	Bead/MFI
Mouse adenovirus type 2 (K87)	Yılda bir	Bead/MFI
Pneumonia virus of mice	Üç ayda bir	Bead/MFI
Rat parvovirus (NS-1)	Üç ayda bir	ELIZA/MFI
Rat parvovirus (VP2)	Üç ayda bir	Bead/MFI
Reovirus type 3	Yılda bir	Bead/MFI
Sendai virus	Üç ayda bir	Bead/MFI
Sialodacryadenitis.Rat Coronavirus	Üç ayda bir	ELIZA/MFI
Toolan's H-1	Üç ayda bir	ELIZA/MFI
BAKTERİ, MİKOPLAZMA VE MANTAR		
Bordetella bronchiseptica	Üç ayda bir	CULTURE
Clostridium piliforme	Üç ayda bir	Bead/MFI
Corynebacterium kutscheri	Üç ayda bir	CULTURE
Helicobacter spp (PCR)	Yılda bir	PCR
Mycoplasma spp	Üç ayda bir	Bead/MFI
Pasteurellaceae spp	Üç ayda bir	CULTURE
Salmonella	Üç ayda bir	CULTURE
Spahylococcus aureus	Üç ayda bir	CULTURE
Streptobacillus moniliformis	Üç ayda bir	CULTURE
Streptococci B-haemolytic (not group D)	Üç ayda bir	CULTURE
Streptococcus pneumoniae	Üç ayda bir	CULTURE
PARAZİT		
Ektoparazit	Üç ayda bir	MICR
Enterik protozoa	Üç ayda bir	MICR
Endoparazit	Üç ayda bir	MICR
PATOLOJİK MUAYENE		
Bütün lezyonlar	Üç ayda bir	PATH

SPF TAVŞAN ÜRETİMİ YAPAN KURULUŞLARDA İZLEME KRİTERLERİ

ETKEN ADI	KONTROL SIKLIĞI	KULLANILACAK YÖNTEM
VİRUS		
Rabbit haemorrhagic disease virus (RHDV)	Üç ayda bir	ELIZA/MFI
Myxomatosis	Üç ayda bir	ELIZA/MFI
Rabbit Rotavirus	Üç ayda bir	ELIZA/MFI
BACTERİ, MİKOPLAZMA, MANTAR		
Bordetella bronchiseptica		Kültür
Clostridium piliforme	Üç ayda bir	Bead/MFI
Dermatophytes	Üç ayda bir	Kültür
Pasteurella spp	Üç ayda bir	Kültür
Salmonella spp	Üç ayda bir	Kültür
Treponema spp	Üç ayda bir	IFA
PARAZİT		
Ectoparasites	Üç ayda bir	Mikroskopik muayene
Encephalitozoon cuniculi	Üç ayda bir	ELISA
Enteric protozoa	Üç ayda bir	Mikroskopik muayene
Endoparasites	Üç ayda bir	Mikroskopik muayene
PATOLOJİK LEZYON		
Bütün lezyonlar	Üç ayda bir	Patolojik muayene

BİRİNCİL ANALİZ KONTROL LİSTESİ (ÇEKLISTİ)

			EVET	HAYIR	GEREKSİZ
Bakım ve barınma	1	Hayvan bölmeleri (kafesler vb) hayvan sağlığı için uygun malzemeden yapılmıştır.			
	2	Hayvan sağlığı için gerekli tedbirler alınmış.			
	3	Karantina, aklimatizasyon ve izolasyon için gerekli tedbirler alınmıştır.			
	4	Barındırmada kullanılan alet ve ekipman uygundur.			
	5	Barındırmada kullanılan ekipmanda zenginleştirme uygulanıyor ve yeterlidir.			
	6	Zemin, altlık, talaş, yataklık ve yuvalık materyal uygun ve gerekli olan hayvanlarda kullanılıyor.			
	7	Tüm hayvanlara, davranışsal özelliklerini rahatlıkla yapabilecekleri yeterli büyüklükte yer ayrılır.			
	8	Temizlik yeterince sağlanıyor.			
	9	Uygulamalar (elleçleme) yapan personel gerekli hassasiyeti gösteriyor.			
	10	Kuruluş odaları ya da bölümleri yeterlidir.			
	11	Genel ya da özel amaçlı prosedür odaları yeterlidir.			
	12	Oda ya da bölümlerde hayvan yoğunluğu uygundur.			
	13	Hizmet odaları yeterlidir.			
	14	Karantina odası ve alet-ekipman yeterlidir.			
	15	Basit girişim odası mevcuttur.			
	16	Depolar, yem ve hayvan yataklarının kalitesinin korunması sağlayacak tedbirler alınmıştır.			
	17	Haşarat ve böceklerin girmesini ve barınmasını engelleyecek gerekli tedbirler alınmıştır.			
	18	Temizlik ve yıkama alanları, kullanılan ekipmanın arındırılması ve temizlenmesi için gereken donanımı barındırıyor ve yeterli genişliktedir.			
	19	Kuruluştaki yıkama ve depolama odalarında, yeterli temizlik ve düzen standardı sağlanıyor.			
	20	Zemin veya duvarların kaplaması veya boyası uygundur.			
	21	Koridorlar yeterli genişliktedir.			
	22	Hijyen kurallarına uyuluyor.			
	23	Kuruluşlar yetkisi olmayan kişiler ve başka hayvanların tesislerine girişini ve kuruluşlarındaki hayvanların da kaçışını engelleyecek şekilde önlemler alınmıştır.			
	24	Odalarla ilgili düzenli ve etkin bir temizlik programı oluşturulmuş ve sürekli olarak hijyen standartları sağlanıyor.			
	25	Duvar ve zemin gerek hayvanlar tarafından oluşturulabilecek ve gerekse de temizlik sırasında oluşabilecek ağır yıpranma ve aşınmaya dayanıklı bir			

		malzemeyle kaplanmıştır.			
	26	Av ve avcı gibi uyumlu olmayan türler aynı odada hatta birbirinin görüş, koku veya ses alanı içinde, farklı çevre şartları gerektiren hayvanlar ise aynı odada barındırılmıyor.			
	27	Genetiği değiştirilmiş hayvanlar aynı türde dahi olsalar diğer hayvanlar ile aynı odada, hatta birbirlerinin görüş veya koku alanı içinde barındırılmıyorlar.			
	28	Kuruluştaki çevre koşullarının, yem ve suyun kontrolü yapılıyor.			
	29	Kuruluştaki kaplama malzemesi hayvan sağlığı için uygundur.			
	30	Kuruluş hayvanların kendilerine zarar vermesine yol açmayacak yapıdadır.			
	31	Aseptik koşullarda ameliyat prosedürlerinin uygulanması gereken durumlarda bir ya da birden fazla uygun teçhizata sahip oda ve ameliyat sonrası iyileşmeyi sağlamak için odalar bulunduruluyor.			
	32	Hasta veya yaralı hayvanlar belirlenip ve gerekli tedbirler alınıyor.			
	33	Akvaryum ve tanklardaki su miktarını bireysel balık, amfibi ve sürüngen türlerinin ihtiyaç ve tolerans sınırlarına uyumlaştıracak şekilde tedbirler alınmıştır.			
	34	Hayvanların bulunduğu bölümlerde, türlere uygun olacak şekilde, tüm hayvanlar için sağlam, rahat istirahat alanları sağlanıyor.			
	35	Tüm uyku alanları temiz ve kuru olması sağlanıyor.			
	36	Zoonoz etkenlerin personele bulaşmasını önleyici tedbirler alınmıştır.			
	37	Sürü olarak yaşamaya alışık türdeki hayvanlar zorunlu olmadıkça tek olarak barındırılmıyor.			
	38	Sürüye yeni katılmış hayvanların uyumu kuruluş çalışanlarınca izleniyor.			
	39	Damızlık hayvanlar için uygun yuvalık materyaller veya yapılar uygundur.			
	40	Nakil sırasında barınak, çevre, yem, su ve bakımla ilgili kontrol yapılıyor.			
	41	Nakilleri sırasında türe özgü hareketlerini kısıtlamadan, uygun havalandırma ve ısı aralıkları sağlanacak araç mevcuttur.			
Nakil	42	İlçe dışı nakiller belgeli olarak yapılıyor.			
	43	Hayvanların nakilleri sırasında kullanılan kafes ve ortamın hayvana, hayvanın da ortama zarar vermesini engelleyecek tedbirler alınıyor.			
	44	Hayvanların kuruluş içi sevkinde gerekli tedbirler alınıyor.			

	45	Mikrobiyolojik olarak tanımlanmış hayvanların nakilleri sırasında gerekli özel hijyenik kurallara uyuluyor.			
	46	Balıkların nakillerinden bir veya iki gün öncesinde yeminin azaltılması, yemden kesilmesi veya nakil aracında su değişiminin ve havalandırılmasının yapılması tedbirleri yeterlidir.			
	47	Hayvanların kuruluş içi sevkinde gerekli tedbirler alınmıyor.			
	48	Hayvanlara verilen yemin biçimi, içeriği ve sunumu hayvanların beslenme ve davranış ihtiyaçlarını karşılayacak niteliktedir.			
Beslenme ve su	49	Hayvanların yemi yenilebilir nitelikte ve kontamine olma riski ez aza indirilmiştir.			
	50	Yemin ambalaj, nakliye ve depolaması kontaminasyonu, bozunmayı ve tahribi önleyecek şekilde yapılmıştır.			
	51	Besleme hazneleri, yemlikler ve diğer kaplar yeterli, düzgün ve temizdir.			
	52	Su temiz, kaplar yeterli ve temiz, otomatik sulukların kontrolü yapılıyor.			
	53	Akvaryum ve tanklardaki su miktarı bireysel balık, amfibi ve sürüngen türlerinin ihtiyaç ve tolerans sınırlarına uygundur.			
	54	Ad-libitum beslemeye alışık türlerde yemliklerde sürekli yem bulunduruluyor.			
	55	Yem hazırlanması ve hazır yemlere kimyasal, fiziksel ve mikrobiyolojik kontaminasyonu en aza indirmek için gerekli önlemler alınmıştır.			
	56	Yemlerde son kullanma tarihine uyuluyor.			
	57	Yeşillik, sebze, meyve, et ve balık gibi çabuk bozulan yemler, buzdolabı veya dondurucu gibi uygun ortamlarda saklanıyor.			
	58	Hayvanların beslenmeleri türün beslenme tarzına uygun ve yeterince sağlanıyor.			
	59	Hayvanlara türe uygun su veriliyor ve sulama için kullanılan alet ve ekipman yeterli, standartlara uygun.			
Isı ve nem	60	Isı ve nem, duyarlı türlere uygun olarak sağlanıyor.			
	61	Isı ve neme duyarlı türlerin bulunduğu bölümlerin ısı nem kontrolü yapılıyor, kayıtları tutuluyor.			
	62	Havalandırma sistemi mevcuttur.			
	63	Isı ve nem kayıtları tutuluyor.			
	64	Ağır cerrahi işleminden çıkmış hayvanlarda hipotermiyi önleyici tedbirler alınmıştır.			
Aydınlatma	65	Işık şiddeti türe ve hayvanların özelliklerine uygundur.			
	66	Aydınlatmada albino hayvanlar için gerekli tedbirler alınmıştır.			
	67	Aydınlatma periyodu düzenlemesi gerektiren türler için gerekli önlem alınmıştır.			

Gürültü	68	Kuruluş içi gürültü düzeyi türlere uygundur.			
	69	Kuruluştta yeterli ses yalıtımı sağlanıyor.			
	70	Yüksek ses çıkaran hayvan türleri sese duyarlı türlerden ayrı yerlere konulmuştur.			
	71	Kuruluşlarda, insanların işitebilecekleri düzeyde, aynı zamanda hayvanlarında hassas olduğu ses aralığı dışında uyarı veren alarm sistemi bulundurulur.			
	72	Hayvanların bulunduğu odalarının içinde ya da yakınında telefon, radyo ve televizyon gibi elektronik aletler bulundurulmuyor.			
Havalandırma ve alarm	73	Havalandırma tesisatı mevcuttur.			
	74	Havalandırma tesisatı gerekli havalandırmayı sağlıyor.			
	75	Havalandırma sağlayan cihazın bozulması durumunda alarm veren tedbir alınmıştır.			
	76	Havalandırma miktarı/sayısı yeterlidir.			
	77	Yangın için alarm sistemi mevcuttur.			
	78	Suda yaşayan hayvanlar için suyun devir daimi yeterlidir.			
Karantina	79	Karantina süreleri mevzuata uygundur.			
	80	Sorumlu yönetici dışarıdan gelen hayvanların karantinada kontrollerini yapıyor.			
Acil Eylem Planları	81	Acil eylem prosedürleri ve talimatları hazırlanmış ve görünür bir yerde bulunduruluyor.			
Atıklar	82	Tıbbi atıklar mevzuata uygun şekilde depolanıyor.			
	83	Toksik, radyoaktif veya enfeksiyöz atıklar için özel tedbirler alınmıştır.			
	84	Genetiği değiştirilmiş hayvanların ölüleri, hayvanların atıkları ve artıkları yakıldıktan, çevre ve halk sağlığını koruyacak gerekli önlemler alındıktan sonra kuruluştan uzaklaştırılıyor.			
Hayvan Refah Birimi	85	Hayvan Refah Birimi mevcut ve mevzuata uygun kişilerden oluşuyor.			
	86	Hayvan Refah Birimi aktif olarak çalışıyor, toplantı yapıyor ve karar alıyor.			
	87	Hayvan Refah Birimi personele bilgilendirilme yapıyor.			
	88	Hayvanlar en az günde bir kez sorumlu yönetici veya onun görevlendirdiği bir veteriner hekim tarafından kontrol ediliyor			
Doğal yaşamdan alınan hayvanlar	89	Doğadan alınan hayvanların iklime alıştırılması, karantinaya alınması, barındırılması, yetiştirilmesi ve bakımı için özel dikkat gösteriliyor ve uygun önlemler alınıyor.			
	90	Doğadan yakalanmış hayvanların bakım ve barınma şartları uygundur.			
Prosedürler	91	Prosedürler Bakanlıktan izinli kullanıcı kuruluşlarda gerçekleştiriliyor.			

	92	İzinli kuruluşlar dışında gerçekleştirilen prosedürler için Bakanlıktan izin alınıyor.			
	93	Hayvanların ağrı, ıstırap ve sıkıntısını azaltmak üzere prosedür amacına ulaşır ulaşmaz, hayvanın sıkıntısını en alt düzeye indirmek için uygun anestezi ile önlem alınıyor.			
	94	Daha önce prosedürlerde kullanılmış hayvanların yeniden prosedürlerde kullanılmasında kuruluştaki veteriner hekimlerin önerisi dikkate alınıyor.			
Hayvanların serbest bırakılması veya aile yanına verilmesi	95	Hayvanların aile yanına verilmesinde mevzuata uygun hareket ediliyor.			
	96	Hayvanların çiftçilik sistemine iade edilmesinde mevzuata uygun hareket ediliyor.			
	97	Köpek, kedi ve insan-dışı primat sahiplendirilirken bireysel dosyasının bir nüshası hayvanı sahiplenen kişiye veriliyor.			
Öldürme yöntemleri	98	Öldürülmenin gerekli olduğu hallerde hayvanların en az ağrı, eziyet ve sıkıntı çekerek öldürülmesi konusunda Yönetmelik Madde 30 ve Yönetmelik Ek-9'a göre hareket ediliyor.			
	99	Ötanazi veteriner hekim tarafından veya kontrolünde yapılıyor.			
	100	Ötanazi tutanakları mevcut ve imzalıdır.			
Personelin genel yetki ve sorumlulukları	101	Sorumlu yönetici Yönetmelik madde 32'deki şartları sağlıyor.			
	102	Sorumlu yönetici Yönetmelik madde 33'teki görevleri yerine getiriyor.			
	103	Genetik yapıları değiştirilmiş gen aktarımlı, nakavt gibi hayvanların bulunduğu kuruluştaki genetik konusunda uzman personel mevcuttur.			
	104	Mikrobiyolojik özelliklerinden dolayı özel bakım gerektiren hayvanların bulunduğu kuruluştaki mikrobiyoloji konusunda uzman personel mevcuttur.			
Bilgilendirme ve kayıtlar	105	Kuruluştaki kayıtlar mevzuata uygun (Yönetmelik Madde 34) olarak tutuluyor ve dosyalanıyor			
	106	Kuruluş yılsonunda (Yönetmelik Ek-11, Ek-12 ve Ek-13 bilgileri İl Müdürlüğüne teslim ediyor.			
Köpekler, kediler ve insan-dışı primatlar hakkında bilgi	107	Köpek, kedi ve insan-dışı primat için kayıtlar ve kimliklendirme Yönetmelik madde 35'e uygun olarak yapılıyor.			
	108	Köpek, kedi ve insan-dışı primat için bir bireysel geçmiş dosyası Yönetmelik madde 35'e uygun olarak tutuluyor.			
	109	Köpek, kedi ve insan-dışı primata en geç süttten kesildiğinde, en az ağrı verecek şekilde daimi bir bireysel kimlik işareti yapılmış.			
	110	Tüm deney hayvanlarının işaretlenmesinde kuyruk, ayak parmak, kulak veya herhangi bir organının kesilmesi bir yöntem olarak kullanılmıyor.			

	111	Tüm genetiği değiştirilmiş hayvanlara daimi bir bireysel kimlik işareti yapılmıştır.			
İşaretleme ve kimliklendirme	112	Hayvanlarda türlere özgü kimliklendirme Yönetmelik Ek 14'e uygun olarak yapılmıştır.			
	113	Hayvanların bakım ve barınma odaları, barınaklar ve kafeslerde tanıtım kartları Ek 14' ve Talimata uygun olarak yapılmıştır.			
Kapatma, değişiklik ve ilaveler	114	Kuruluş Bakanlığın izni olmadan herhangi bir değişiklik yapmamıştır.			
	115	Kuruluş Bakanlığın izni olmadan herhangi bir birim ya da bölüm ilave etmemiştir.			
Hayvan sağlığı ve refahı	116	Hayvanlar en az günde bir kez sorumlu yönetici veya onun görevlendirdiği bir veteriner hekim tarafından kontrol ediliyor.			
	117	Tespit edilen bir özür veya önlenebilir ağrı, eziyet, sıkıntı veya kalıcı hasarın mümkün olan en kısa zamanda ortadan kaldırılması için gerekli önlemler alınıyor.			
Aklimatizasyon	118	Hayvanların yeni ortama uyumu için türe özgü gerekli tedbirler alınmıştır.			
Mikrobiyolojik olarak tanımlanmış hayvanlar	119	Mikrobiyolojik özelliklerine göre tanımlanmış hayvancılık kuruluşlarında gerekli izleme programı oluşturulmuştur.			
	120	Hayvanlardan diğer hayvanlar veya insanlara enfeksiyon bulaşma riskini en aza indirecek tedbirler alınmıştır.			

A- Risk Değerlendirme Karar Matrisi

TEHLİKE İHTİMALİ	ŞİDDET				
	1 (Çok Hafif)	2 (Hafif)	3 (Orta Derece)	4 (Ciddi)	5 (Çok Ciddi)
1 (Çok Düşük)	1	2	3	4	5
2 (Düşük)	2	4	6	8	10
3 (Orta)	3	6	9	12	15
4 (Yüksek)	4	8	12	16	20
5 (Çok Yüksek)	5	10	15	20	25

Risk Faktörünün Hesaplanması:

Risk= Tehlike İhtimali X Şiddet

$R=Tİ \times Ş$

Örnek: ihtimal=5, şiddet=3 ise

$R=5 \times 3=15$ $R=15$

B-Risk Seviyesi Belirleme ve Risk Değerlendirme Tablosu

Sıra No:	Tehlike Listesi:	Olası sonuçlar: (en kötü senaryo uyarınca)	Risk Seviyesi*:

* Risk Değerlendirme Karar Matrisinde elde edilen risklerin ağırlık oranları hesaplanarak derecelendirme yapılır ve önlem alınmasının gerekli olup olmadığına aşağıdaki esaslar dâhilinde karar verilir.

Puan	Risk	Yaptırım
1	Risk yok	Herhangi bir işlem gerekmez
2-6 arası	Düşük risk	Olumsuzluğun giderilmesi için Kuruluşa maliyeti de göz önüne alınarak 6 ayı geçmemek üzere süre verilir.
8-12 arası	Orta risk	Olumsuzluğun giderilmesi için Kuruluşa maliyeti de göz önüne alınarak 3 ayı geçmemek üzere süre verilir.
15-20 arası	Yüksek risk	Olumsuzluğun giderilmesi için Kuruluşa maliyeti de göz önüne alınarak 1 ayı geçmemek üzere süre verilir.
20 üzeri	Çok Yüksek risk	Olumsuzluğun derhal giderilmesi veya eğer mümkünse önce daha az riskli olan bir durumla değiştirilmesi ve takibinde riskin giderilmesi istenir.

DENETİM DEFTERİ

Kuruluşun Adı	
Kuruluşun Adresi	
Çalışma İzin Belge No	
Sahibi	
Sorumlu Yöneticinin Adı ve Soyadı	
Denetim Tarihi	
TESPİTLER	
-	
DÜŞÜNCELER	

Denetimi Yapanın

Adı ve soyadı : .....

Unvanı : .....

Görev yeri : .....

İmza : .....

Sorumlu yönetici veya kuruluş yetkilisinin

Adı ve soyadı : ..... İmza: .....

Unvanı : .....

ENSTİTÜLERİN DENETİMLERİ

ENSTİTÜNÜN ADI	DENETLEMEYE YETKİLİ ENSTİTÜ
ETLİK Veteriner Kontrol Merkez Araştırma Enstitüsü	PENDİK Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlüğü
PENDİK Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlüğü	BORNOVA Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlüğü
BORNOVA Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlüğü	Konya Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlüğü
Elazığ Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlüğü	Samsun Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlüğü
Erzurum Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlüğü	Adana Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlüğü
Konya Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlüğü	ETLİK Veteriner Kontrol Merkez Araştırma Enstitüsü
Samsun Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlüğü	Erzurum Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlüğü
Adana Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlüğü	Elazığ Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlüğü
Şap Enstitüsü Müdürlüğü	ETLİK Veteriner Kontrol Merkez Araştırma Enstitüsü

PERSONEL BİLDİRİM LİSTESİ

Kuruluş adı ve adresi:.....

Sıra No	ADI VE SOYADI	KURULUŞTAKİ GÖREVİ	UNVANI	Uzmanlık Dalı	Telefon No	Faks No	E-posta adresi
				(Genetik ve mikrobiyoloji uzmanları için)			
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							

Yetkilinin
İmzası: .....
Adı ve Soyadı: .....
Unvanı: .....
Tarihi: ...../...../.....

ALET VE EKİPMAN LİSTESİ

Kuruluşun Adı :

Sıra No	ALET-EKİPMANIN ADI	Adet	Bulunduğu ünite
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20			
21			
22			
23			
24			
25			

Not: Sadece hayvan sağlığı ve refahı için kullanılan alet ve ekipman yazılacaktır.

Yetkilinin
Adı ve Soyadı: .....
İmzası: .....
Unvanı: .....
Tarihi: ..../..../.....

BİYOLOJİK VE KİMYASAL MADDE LİSTESİ

Kuruluşun Adı:

Sıra No	ADI	AMBALAJ ŞEKLİ	MİKTAR	Bulunduğu ünite(oda)
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				
11				
12				
13				
14				
15				
16				
17				
18				
19				
20				
21				
22				
23				
24				
25				

Not: Sadece hayvan sağlığı ve refahı için kullanılan biyolojik ve kimyasal maddeler yazılacaktır.

Yetkilinin
Adı ve Soyadı: .....
Unvanı: .....
İmzası: .....
Tarihi: ...../...../.....

KURULUŞUN ADI:
ODA/BÖLÜM ADI:

AY/YIL : ...../.....

GÜN	ISI (°C)	NEM (%)	KONTROL SAATİ	ISI (°C)	NEM (%)	KONTROL SAATİ	ISI (°C)	NEM (%)	KONTROL SAATİ	KONTROL YAPAN KİŞİNİN		
										ADI VE SOYADI	UNVAN	İMZA/PARAF
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												
12												
13												
14												
15												
16												
17												
18												
19												
20												
21												
22												
23												
24												
25												
26												
27												
28												
29												
30												
31												

KURULUŞ İZİNİ

1-Kuruluşun;

- a) Sahibinin adı ve soyadı :
b) Ticari adı :
c) Açık adresi :
d) Telefon numarası :
e) Faks numarası :
f) Ada, pafta ve parsel numarası :

2-Faaliyet alanı

- a) Tedarikçi Kuruluş :
(Hangi hayvanların tedarik edileceği ?)
b) Üretici Kuruluş :
(Hangi hayvanların üretileceği ?)
c) Kullanıcı Kuruluş :
(Hangi hayvanların kullanılacağı?)
d) Araştırmaya Yetkili Kuruluş :
(Hangi hayvanların araştırılacağı ?)

Yukarıda adı ve adresi yazılı ..... 13.12.2011 tarih ve 28141 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlar İçin Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Yönetmeliğin 11 inci maddesi ve ekli yer seçim raporuna istinaden ....../...../.... tarihinden itibaren bir yıl süreyle kuruluş izni verilmesini tasviplerinize arz ederim.

İl Müdürü
Tarih-İmza

OLUR
...../...../.....

Vali
İmza